

KULTTUURI

Puskasta ampuminen on kiellettyä

Ihmisten julkinen arvostelu on mahdollista, mutta kritiikin kohteellekin pitää varata suunvuoro

Mediatohtori

Yksi toimitustyön tärkeitä periaatteita on ”puskasta ampumisen kieltä”.

Ihmisiä ei saisi arvostella ilman, että heille tarjotaan asiassa oma suunvuoro. Toisaalta kukaan ei voi estää itseensä kohdistuvaa kriittistä mediakäsittelyä katoamalla toimituksen tavoitattomiin.

Jos toimitus ei onnistu löytämään arvostelunsa kohdetta, häntä olisi kuuluttava vähintäänkin jälkikäteen vastineen muodossa. Kyse on eräänlaisesta puolustuskieltoilmoituksesta, jossa voimakkaan arvostelun kohde saa vastata itseensä kohdistuneisiin väitteisiin.

Journalistin eettisissä ohjeissa vastaavanlainen oikeus on nimetty ”omaksi kannanotoksi”. Käytäntö on yleistä varsinkin rikosten ja oikeudenkäyntien uutisoimisissa, joissa epäillyt saavat mahdollisuuden vakuuttaa syyttömyyttään.

Kuulemisoikeus voi olla myös useammalla henkilöllä, jos henkilöt ovat tunnistettava osa jutussa käsiteltäviä ryhmiä.

Missään ei ole tarkemmin määritelty sitä, kuinka intensiivisesti toimitusten olisi tavoiteltava arvoastelemaansa henkilöä. Pääsääntöisesti riittäväksi on arvioitu juttuun maininta siitä, ettei tavoiteltu henkilö ollut vastannut toimituksen soittopyyntöön tai sähköpostiviesteihin.

Useissa Julkisen sanan neuvoston ratkaisuissa syntyneet julkisuus on ollut sen tasoisia, että toimituksen eettisen menettelyn on katsottu täyttyvän oman kannanoton jälkikäteisellä julkaisemisella, jos jutun kohde on sitä erikseen vaatinut.

Vastineiden ja omien kannanottojen tarvetta on vähentänyt myös vastakkainasettelun korostaminen journalistisissa. Tämän mukaisesti toimitukset kehittänevät aiheita, joista eri

RONI REKOMAA/LEHTIKUVA/ARKISTO

AKT:n puheenjohtaja Timo Rädyn kommentit olivat kysytyjä liiton viestintäpäällikön Hilikka Ahteen erottamispäätöksen jälkeen. Rätyn vaiken

osapuolten välillä on jo luonnostaan keskinäistä ristiirittua. Osapuolet laitetaan sitten ”riitelemään” jutussa käsiteltävässä asiassa. Tyyppillisiä tämänlaisia toimijoita ovat työmarkkinaosapuolet työtaistelutuotteissa.

Useimmiten vastineoikeus on syntynyt siitä, että arvostelu on perustunut väärinymmärrykseen tai virheellisiin lähtökohtiin. Juttu on voinut myös antaa mediayleisölle yksipuolisen kokonaiskuvan arvostellun henkilön menettelystä: Esimerkiksi silloin, jos jutussa ei ole kerrottu syytä sille, mistä jutussa käsitellyn henkilöön liitetty ongelmata

tilanne on voinut johtua. Erityisen matala kynnyksen vastineoikeudelle on yksittäisillä kansalaisilla, jotka harvoin esiintyvät mediassa.

Sitä vastoin vallankäyttäjien edellytetään sietävän voimakasikin arvostelua julkisen tehtävänsä perusteella.

Mitkä tahansa mediassa esitetyt väitteet eivät kuitenkaan oikeuta vastineeseen.

Jotta julkaisukynnyksensä ylittävien väitteiden on oltava yksilöllisiä ja konkreettisia, ja loukkauskokemuksen on oltava perusteltua myös ulkopuolisesti arvioituna. Vastineen ja oman kannan-

oton ulkopuolelle jääkin tavoin yhteiskunnallinen, poliittinen tai taloudellinen keskustelu tai arviointi, kulttuuririkittiikki ja muunlainen mielipiteiden esittäminen. Käytännössä kuitenkin toimitukset usein haluavat jatkaa yleisökeskustelua ainakin itsensä esiin nostamista aiheista. Lisäksi sananvapautteen liittyvä oikeus mielipiteiden ilmaisemiseksi puoltaa pikemminkin laajaa kuin suppeaa vastineoikeuden myöntämistä.

Vastineen käyttö edellyttää tunnistettavaa julkaisupaikkaa ja alkuperäisen viestin julkaisemista säännöllisesti ilmestyvässä julkaisussa, verkkojulkaisussa tai toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa. Esimerkiksi yksittäiset viestit tai pisteohjelmat eivät kuulu vastineoikeuden piiriin, mutta mikäli ei estä ohjelmatoiminnan harjoittajaa julkaisemasta myös vastineita kertaluentoisiin ohjelmiin liittyvinä.

Tulkinnanvaraisuutta vastineoikeuden käyttäjästä on kasrittu rajoittamalla se luonnollisiin henkilöihin. Esimerkiksi viranomaisen kohdistaneissa arvostelussa kritiikin on pitänyt kytkeytyä selkeästi viranomaisesta toimi-

Kalevan vastineikäytännöt

Kaleva saa vuosittain parisenkymmentä vastinetta tai omaa kannanottoa koskevaa vaatimusta. Määrästä ei kuitenkaan pidetä kirjaa.

Useimmissa tapauksissa kirjoittaja katsoo asiaan liittyvän näkökulman tai tulkin olevan pielessä. **Pääsääntöisesti** kaikki tarjotut vastineet ja kannanotot julkaistaan, jollei niissä haluta esittää virheetöntä asiaa virheeksi. Keskustelun ja näkömielen rajoittamista ei mielletä sanomalehden tehtäväksi.

On hyvin harvinaista, ettei kriittisesti käsiteltäviä henkilöä kuuluttaisi samassa yhteydessä. Jutun julkaisemista siirretään henkilön tavoittamiseksi, jos kyse ei ole uutistilanteesta, jossa Kaleva tietää muidenkin toimitusten olevan saman jutun perässä.

Mielipidekirjoituksiin ei pyydetä kommenttia niin, että se olisi samassa lehdessä. Arvostelun kohteet eivät ole aina vastanneet samaansa kritiikkiin edes tilanteessa, jossa tällaista mahdollisuutta on erikseen tarjottu.

Lahteina päätoimittaja Markku Mantila ja Lukijalta-sivun toimittaja Anna Mikkonen

vaan yksittäiseen henkilöön.

Journalistien eettisissä ohjeissa vastineoikeus on lakia laajempi ja voi kuulua myös kielteiseen julkaisuuteen joutuneelle ”tallolle”. Kuitenkaan viranomaisella ei välttämättä ole tällaista eettistä oikeutta, jos arvostelun katsotaan kuuluvan osaksi viranomaisesta jo käytävää yhteiskunnallista mediaeskustelua.

Vastineessa ei ole kysymys virheellisyistä tiedoista, vaan vastineoikeus voi kuulua myös sinällään paikkansapitävään tietoon. Toisaalta tiedotusvälineenkään ei tarvitse vesittää alkuperäistä juttuaan vastineen takia, vaan se voi ilmoittaa pysyvän juttussa julkaisussa alkuperäisessä kannassaan.

Vastineoikeuden syntyminen tai sen myöntäminen ei myöskään poista virheellisen tiedon mahdollista loukkaavuutta. Loukkaavaa julkaisemista voidaan kiittää julkaisemista, jolloin vastineen julkaisemisesta.

Toisaalta vastineella on usein oma rauhoittava vaikutuksena ja se voi riittää juttuun kohteelle oman oikeutuksen saamiseksi asiassa. Media voi myös pyytää meneteltyään anteeksi. Vastine ei saa kuitenkaan olla lainvastainen tai loukkaava.

Jos vastineoikeus täyttyy, vastineelle on määritelty varsin tiukat julkaisuvaatimukset. Vastine on julkaistava laatijan haluamassa muodossa siten, että alkuperäisen tiedon saaneet voivat sen helposti havaita, viivytyksettä, maksutta ja ilman toimituksen asiattomia jälkilisäyksiä.

Toimituksen on tarvittaessa avustettava vastineen teknisessä toteuttamisessa. Julkaisukelvottoman kannanoton julkaisemisesta on neuvoteltava erikseen olevalta toimittajalta.

Vastinetta koskeva vaatimus on esitettävän kahden viikon kuluessa arvostelun julkaisemisesta. Vastineen mahdollisesta hylkäämisestä on ilmoitettava viikon kuluessa ja perusteet tälle on tarvittaessa annettava kirjallisesti.

Kiista vastineen julkaisemisesta on vietävä kärjäoikeuteen 30 vuorokauden kuluessa.

Heikki Kuutti heikki.kuutti@jyu.fi

Viestintäoikeuden ja journalistin **Heikki Kuutti** arvioi tällä palstalla Kalevan juttuja. **Kuutti keskittyy arvioineissaan tänä vuonna lukijapalautteeseen.**

KOTIMAA

Tutkija: Halosesta tuli rampa ankka

Väistyvää presidenttiä ei kuunnella yhtä tarkasti kuin aiemmin

Haamu Tikkala Kaleva OULU Presidentti Tarja Halosen on tullut rampa ankka viimeisten kurausten aikana. Näin arvioi Helsingin yliopiston julkisoikeuden professori Tuomo Martikainen.

Rampa ankka termillä tarkoitetaan virkaikään päättävää poliitikkoa, jolla ei ole enää valtakansalaisen asemaa. Halosen mukaan presidentin rooli poliittisena päätäjänä on kaventunut perustuslakien uudistusten myötä. Mauno Koiviston läheisen presidentin on ollut enemmän Suomen kasvot ulkomaille kuin poliittinen johtaja. Vallan puuttuen vankeksi ei ole.

Halonen ei ole tehnyt pitkään aikaan aloitteita. Tuomo Martikainen emeritusprofessori Helsingin yliopisto

Media täytti puolesta puolella uutisilla. Valkoisen talon isännät käyttivät aikaa julkaisemallaan tiedotteilla, jotka sisälsivät mitä ei puhuta. ”Se, ettei Nato ole noussut arvokusteluun, johtuu presidentin torjunnasta aseista.”

Presidentin rooli poliittisena päätäjänä on kaventunut perustuslakien uudistusten myötä. Mauno Koiviston läheisen presidentin on ollut enemmän Suomen kasvot ulkomaille kuin poliittinen johtaja. Vallan puuttuen vankeksi ei ole.

Halonen: Kuinka aina jaksetaan toistaa valheita?

12 vuoden tarkkailuun suivaantunut Halonen sanoo jatkuvan arvostelun kieltävän, etteivät kaikki hyväksyneet häntä presidentiksi

Kalevan haastattelu Juhlakamreerissa oli Jarmo Kuronen ja Toimittaja Heikki Kuutti. Heikki Kuutti: ”Tänne päästi otella on kiva ja se on suora. Käyminen, kun on kiva, kun on kiva, kun on kiva. Heikki Kuutti: ”Tänne päästi otella on kiva ja se on suora. Käyminen, kun on kiva, kun on kiva, kun on kiva.”

Joskus kohde vaikenee, vaikka kaikki tavoittelevat häntä

Presidentti Tarja Halonen sai voimakasta arvostelua jutussa *Tutkija: Halosesta tuli rampa ankka* (17.1.2012) ilman, että hän olisi kommentoinut esitettyjä näkemyksiä samassa yhteydessä. Näin korkean tason vallankäyttäjän kohdalla vastineoikeuden syntyminen olisi ollut hyvin tulkinvaraista ja halukkuus sen tarjoamiseksi epätodennäköistä.

Toisaalta myöhemmissä Kalevan erikoishaastattelussa *Halonen: Kuinka aina jaksetaan toistaa valheita?* (19.2.2012) presidentille annettiin mahdollisuus arvioida myös muilta tahoilta saamansa julkista arvostelua.

Kaleva joutui turvautumaan Yleisradion A-studion haastattelutietoihin julkistessaan **AKT:n** puheenjohtaja Timo Rädyn kiistämisen itseensä kohdistuvista huutamisesta ja mitätöimisväitteistä (*”Ahde-äänestäminen oli virhe”*, 6.3.2012).

Muunlainen menettely tuskin olisi ollut mahdollista kun itse

Lippo myi kaljaa luvatta

Polisi tutki viikeseisästä luvattomasti myytystä alkuperäisestä. **AKT:n** Timo Rädyn kommentit olivat kysytyjä liiton viestintäpäällikön Hilikka Ahteen erottamispäätöksen jälkeen. Rätyn vaiken

”Ahde-äänestäminen oli virhe”

AKT:n Timo Rädyn kommentit olivat kysytyjä liiton viestintäpäällikön Hilikka Ahteen erottamispäätöksen jälkeen. Rätyn vaiken

Valtuutetut ahkerasti läsnä

Poroaolokastion kärkeä on kaipa. Vile Vähämäki ja Seppo Aho ovat olleet pois seitsemän kertaa

Valkee moittii MOT-ohjelmaa tarkoitushakuisuudesta. **Pekka Rahko** Kaleva OULU Yleisradion kaivosasemien korjauksista on tullut kunnianhimoista. **Minkä tahansa** mediassa esitetyt väitteet eivät kuitenkaan oikeuta vastineeseen. **Jotta julkaisukynnyksensä** ylittävien väitteiden on oltava yksilöllisiä ja konkreettisia, ja loukkauskokemuksen on oltava perusteltua myös ulkopuolisesti arvioituna. **Vastineen ja oman kannan-**

kohde kieltäytyi kommentoimasta asiaa muille tiedotusvälineille. **Lippo myi kaljaa luvatta** -jutussa (17.1.2012) Lippo Pesis ry:n toimitusjohtaja tunnusti anniskeluvan puuttumista ja sai selvittää tilanteen syntyminen.

Oulusalolainen Valkee kritisoi Yleisradion esittämiä väitteitä kaivosasemien korjauksen kehittämisestä. **Ulkopuolisen** viestin julkaisemista säännöllisesti ilmestyvässä julkaisussa, verkkojulkaisussa tai toistuvasti lähetettävässä ohjelmassa. **Esimerkiksi** yksittäiset viestit tai pisteohjelmat eivät kuulu vastineoikeuden piiriin, mutta mikäli ei estä ohjelmatoiminnan harjoittajaa julkaisemasta myös vastineita kertaluentoisiin ohjelmiin liittyvinä.

14.3.2012. MOT:n toimitukselta ei katsottu tarpeelliseksi pyytää samaan yhteyteen erillistä kommentia. **Kiusaamisväitteet** eivät kaupungin kärjäoikeuteen (21.3.2012) oli tyyppillinen juttu-esimerkki käynnistyneestä oikeudenkäynnistä. **Jutussa** esitettiin nimettömäksi jätetty työntekijän perustellut vaatimukset ja Oulun kaupungin vastakkaiset näkemykset esitettiin väitteiksi.

Vanhoillislestadiolaisuus saa oman käsikirjansa

Pekka Mikkola Kaleva OULU Ryhmä suomalaisia teologeja ja muita tutkijoita aikoo kirjoittaa käsikirjan vanhoillislestadiolaisuudesta.

Kirja tehdään kymmenkunnan kirjoittajan voimin, joista neljän nimet ovat jo julkisia. Heistä kolme, Risto Leppänen, Seppo Särkiniemi ja Heikki Nenonen, ovat vanhoillislestadiolaisia pappaja ja neljäs, Meri-Anna Hintsala kirkkososiologian vaitöskirjatutkija.

Nelikosta Mikkola sai Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalta työhön 1600 euron apurahan. Hintsalan mukaan kirja valmistuu viimeistään ensi keväällä.

Apurahapäätöksen mukaan kirjan on määrä olla yleistajuinen mutta tieteellisesti argumentoitu ja sen on tarkoitus valottaa kirkon suurinta herätysliikettä pintaa syvemmin.

Hintsalan mukaan kirjan teemat liittyvät niihin kysymyksiin, joissa vanhoillislestadiolaisuus on viime vuosina näkyntä julkisuudessa.

Teemoja ovat muun muassa vanhoillislestadiolainen raamatuntutkimus, sosiaalisen median vaikutusvälineissä, naispappuus, seurakuntaoppi, liikkeen suhdte kirkkoon, liikkeen yhteisöllisyys ja niin sanotut hoitokoukukset.

Kirjaa toimittava Hintsala itse analysoi sosiaalisen median vaikutusta liikkeeseen.

Teemoja on tarkoitus käydä läpi viime aikojen tapahtumien pohjalta mutta samalla antaa aiheille historiallisen tausta. ”Tarkoituksena on hahmottaa kokonaiskuvaa”, Hintsala sanoo.

Kirjoittajat tulevat vanhoillislestadiolaisuuden vaikutuspiiristä. Joukossa ei kuitenkaan näillä näköimillä ole liikkeeseen keskeisissä vastuutehtävissä tai ylimmissä luottamuselimissä toimivia henkilöitä. Kirjoittajakunta on vielä hieman auki.

”Käsikirjan on valmisteltua melko pitkään. Lähdimme liikkeelle joulukolla, jolla on tutkintumusta ja laajempaa tuntemusta liikkeestä oman elämän kautta. Ajattelimme, että sisäpiirilläisyys tai kokemukset liikkeen vaikutuspiirissä elämisestä voisivat avata ilmiötä syvemmin”, Hintsala perustelee.

Käsikirjahankeesta kirjoitti ensimmäisen uutisen Kotimaa24.

Suuri runokilpailu etsii uusia lyyrikoita

KIRJALLISUUS Gummerus ja Nuoren Voiman Liitto järjestävät *Suuren runokilpailun* kolmannen kerran. Kilvan tavoitteena on etsiä uusia lahjakkaita kirjoittajia ja nostaa runojen asemaa kirjallisuudenajana.

Kilpailu on avoin 18 vuotta täyttäneille kirjoittajille, jotka eivät ole aikaisemmin julkaisseet kaunokirjallista teosta.

Pääasiassa runoilijoista koostuvan tuomariston puheenjohtaja on Gummeruksen kotimaisen kaunokirjallisuuden kustannuspäällikkö Sakari Heiskanen.

Pääpalkinto on 2000 euroa. Gummerus julkaisee kilpailun parhaat runot antologiassa. Viimeksi Suuri runokilpailu järjestettiin vuonna 2009. Siihen osallistui lähes 900 nimimerkkiä yli 20 000 runolla. Kilpailun voitti tuolloin Anna Saari. (STT)

Superbändi teki laulun lätkäleijonille

MUSIKKI Raskaan rockin superkokooppa Karelain Division on tehnyt Suomen jääkiekkomaajoukkueelle kannatuslaulun.

Sen nimi on lyhyesti ja ytimekästä *Suomi!*

Karelain Divisionin kokoonpanoon kuuluvat Nightwishin Tuomas Holopainen, Mokoman Marko Annala ja Kuisma Aalto sekä Kotiteollisuuden Jari Sinkkonen. (STT)